

ETNIČKI STEREOTIPI U HRVATSKIM DIJALEKTNIM FRAZEMIMA¹

PERINA VUKŠA NAHOD
DUBRAVKA IVŠIĆ MAJIĆ
TOMISLAVA BOŠNJAK BOTICA

Institut za hrvatski jezik
Republike Austrije 16, 10 000 Zagreb, Hrvatska
pvuksa@ihjj.hr
divsic@ihjj.hr
tbosnjak@ihjj.hr

UDK: 811.163.42*28
DOI: 10.15291/csi.5084
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 4. 2. 2026.
Prihvaćen za tisak: 23. 3. 2026.

Frazemi su neiscrpan izvor analize čovjekove percepcije svijeta i njegova odnosa prema njemu. Pritom se nerijetko utvrđuje brojnost negativno konotiranih frazema. Analize uglavnom obuhvaćaju razlike među nacionalnim frazemima, dok su dijalektni frazemi rubno obrađeni. Dosadašnja frazeološka istraživanja potvrdila su da se u mnogim frazemima zrcali velik broj predrasuda i stereotipa. Dio je takvih stereotipnih frazema potvrđen u više jezika, dio samo u jednome jeziku, a dio samo u određenome narječju ili mjesnome govoru. Premda posljednjih godina raste zanimanje za obradu stereotipa u pojedinim dijalektima, nema još cjelovita opisa etničkih stereotipa u svim hrvatskim narječjima. Stoga je cilj ovoga istraživanja proučiti dostupnu dijalektnu frazeološku građu svih triju hrvatskih narječja: kajkavskoga, čakavskoga i štokavskoga. Građa je prikupljana dvama načinima: ekscerpiranjem frazema iz pisanih izvora u kojima su potvrđeni etnički stereotipi te samostalnim terenskim istraživanjem. Analizom se željelo utvrditi koji su etnonimi najbrojniji, koji su potvrđeni u frazemima svih triju hrvatskih narječja, koji su specifični za određeni mjesni govor te koji stereotipi prevladavaju. Rezultati su pokazali da je bez

KLJUČNE RIJEČI:

čakavsko narječje, dijalekti, frazeologija, kajkavsko narječje, stereotipi, štokavsko narječje

Autori zadržavaju autorska prava nad svojim radom i pravo na objavljivanje bez ograničenja. Korisnici smiju besplatno i bez odgode čitati, preuzimati, kopirati, distribuirati, tiskati, pretraživati ili stavljati poveznice na materijal te ga mijenjati ili koristiti na druge zakonite načine, uz obavezno citiranje izvornika, sukladno CC BY 4.0 licenci.

¹ Ovaj je rad nastao u okviru projekta *Od fertuna do peruna – dijalektološka i etimološka analiza leksema povezanih sa semantičkim poljem kuhinje* (DIJETA), koji financira *Europska unija – NextGenerationEU*. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorne su samo autorice te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

obzira na dijalektne i prostorne razlike među hrvatskim narječjima većina etničkih stereotipa zajednička cijeloj jezičnoj zajednici. Razlike koje se pojavljuju odraz su specifičnosti pojedinih sredina i uloga koje su u njima igrali ili još uvijek igraju pripadnici nekoga naroda.

1. Uvod

Pojam stereotipa najopćenitije podrazumijeva sklop pojednostavnjenih i pretjerano uopćenih osobina koje se pridaju svim pripadnicima neke društvene skupine (HE s. v. stereotip), odnosno stereotipi su široko rasprostranjena uvjerenja o kakvoj skupini koja se projiciraju na svakoga njezina pripadnika (Hudeček 2021: 515). Sama riječ dolazi od francuskoga tehničkog naziva *stéréotype* iz područja tiskarstva, sa značenjem 'po matrici odlivena ploča'. Analogijom prema tiskarstvu naziv *stereotip* počeo se upotrebljavati u društvenim disciplinama sa značenjem uopćenih, pojednostavnjenih i teško promjenjivih stavova prema kome ili čemu, u doba kad su se razvijale rase, nacionalne, etničke, vjerske i socijalne podjele i netrpeljivosti. Fenomen *stereotipa* prvi je imenovao novinar Walter Lippman 1922. u svojem djelu *Public opinions* (Lewis 2007).

U frazemima se, s obzirom na njihovu koncepciju i ulogu u jeziku, općenito zrcale mnogi stereotipi, među kojima su vodeći oni o muško-ženskim odnosima i pripadnicima drugih etničkih skupina, što se potvrđuje i u hrvatskome jeziku. U ovome će radu biti analizirani dijalektalni frazemi iz svih triju hrvatskih narječja u kojima se odražavaju etnički stereotipi.

Premda su frazeološka istraživanja u nas sve brojnija, a i o stereotipima se u posljednje vrijeme sve više piše (usp. npr. Hudeček i Mihaljević 2020), dosad nije bilo sustavna istraživanja stereotipa unutar dijalektne frazeologije. Naravno da su se u opisima frazeološkoga sustava kojega mjesnoga govora ili skupine govora navodili i tumačili frazemi s etničkom sastavnicom u kojima se nesumnjivo odražavaju stanoviti stereotipi, a ovdje bismo takve primjere objedinili i klasificirali s obzirom na etnik koji sadržavaju i značenje koje njime prenose.

Etnička su obilježja plodno tlo razvoju brojnih stereotipa. Neki su zajednički većem broju jezika, dok su neki tipični za jedan jezik ili čak jedan njegov dio. Naime, nacionalni ili etnički stereotipi nastaju percipiranjem drugih naroda i njihovih kultura izražavanjem stava o njima na osnovi vlastitih normi i vrijednosti (Crnić Novosel i Opašić 2014: 287), a obuhvaćaju svojstva koja definiraju prototip, odnosno attribute koji za određeni narod postaju karakteristični, normalni i tipični s gledišta onih koji im takve attribute dodjeljuju (Ivanetić i Karlavaris-Bremer 1999: 134). Drugim riječima, viđenje drugoga nužno je pristrano i često uvjetovano bližim ili daljim povijesnim iskustvom. Također je poznato da su stereotipi većinom negativni, a često proizlaze iz potrebe razgraničavanja s drugima, pogotovo kad je riječ o kontaktnome području (usp. Perinić Lewis i Lewis 2021).

Primjeri iz starije hrvatske leksikografije potvrđuju davnu ukorijenjenost takvih

odrednica koje se očituju već u definicijama pojmova, sinonimima i kolokacijama u kojima se pojedini etnički motiviran naziv nalazi, a što se u opisu prenesenoga značenja posredno prenosi i u suvremene rječnike (usp. Lazić i Mihaljević 2021).

2. CILJEVI I METODOLOGIJA

Cilj je ovoga rada utvrditi koji su etnonimi najčešće zabilježeni u hrvatskoj frazeološkoj dijalektnoj građi te koje stereotipe povezujemo s njima. Također će se utvrditi koji su od njih potvrđeni u svim trima hrvatskim narječjima, a koji su specifični za određeni dijalekt odnosno mjesni govor. Gdje je moguće, donosi se i motivacija nastanka zabilježenih frazema. Dio građe obuhvaćene radom ekscerpiran je iz postojeće dijalektološke literature (rječnici, znanstveni i znanstveno-popularni radovi, doktorski i diplomski radovi), a dio je dobiven samostalnim terenskim istraživanjem. Podatci za čakavsko narječje dobiveni su iz sedam punktova (Crikvenica, Grobnik, Klana, Sveta Katarina, Tršće, Tupljak, Vrbovsko), za štokavsko iz jedanaest (Čišla, Dobrinče, Gala, Komazini, Konavle, Lovreć, Metković, Opuzen, Otok, Split, Šibenik), a za kajkavsko iz njih dvanaest (Bakovčice, Desinić, Đurđevac, Gornja Šemnica, Kloštar Podravski, Križevci, Peteranec, Podravske Sesvete, Sveta Marija, Tršće, Virje, Vrbovec).²

Analiza obuhvaća frazeme u čijemu sastavu može biti: etnonimska sastavnica odnosno etnonim: Rus, Englez i sl. te etnonimska pridjevna izvedenica: vlaška, švicarski i sl. Prikupljena građa analizirana je prema konceptima koje određeni stereotipi predstavljaju, a koncepti su izabrani prema dostupnosti i zastupljenosti u prikupljenoj građi.

3. ANALIZA

U analiziranoj je građi potvrđeno desetak etnonimskih sastavnica: Cigani (Cigan, Cegan, Cigo, Ciganka, Cigančica), Turci (Turčin, Ture), Rusi, Česi, Kinezi, Židovi (Čifut), Crnogorci, Englezi, Arapi, Slovenci (Krajnc), dok su etnonimske pridjevnice izvedenice rjeđe: mađarski, švicarski, turski, vlaški.

Najbrojniji su frazemi s jednom od pejorativnih inačica etnonima Rom³: Cigan,

² Popis punktova s podatkom o izvoru podataka nalazi se na kraju rada.

³ Slično je zabilježeno i u drugim jezicima. Primjerice, frazemi sa sastavnicom Ciganin ili Ciganka u bugarskome su jeziku tvorbeno najmotiviraniji te čine 20 % cijeloga korpusa frazema sa sastavnicom etnonimima ili toponima (Popović 2015: 29). Također, gotovo nikad nisu zastupljeni u neutralnome, nego mahom u pejorativnome razgovornom obliku imenice – Ciganin, Ciganka ili Cigan.

Cegan, Cigo i Ciganka. Prevlast navedenih frazema potvrđuje da su Romi najčešća stigmatizirana manjinska skupina u Hrvatskoj. Usto, ekscerpirana građa pokazuje da su i jedini primjer pojave obaju spolova u frazemima: npr. **crn ko Cigo / crna ko Ciganka**. Ostali potvrđeni etnonimi u frazemima pretežno se odnose samo na osobe muškoga spola (npr. Čifut, Englez).

Dio je frazema poznat u svim hrvatskim narječjima, primjerice **črn ko Cigan** (čakavsko) / **{čren} ko Cegan** (kajkavsko) / **crn ko Cigo** (štokavsko), dok neke frazeme možemo smatrati regionalizmima: npr. **crn kak da ga je Cigan kušnul, ima (koga) kako Čehi**.

Utvrđeni stereotipi uglavnom su negativni: neurednost, nestalnost, lažljivost, povodljivost, neumjerenost u pušenju, neumjerenost u piću, škrtost, lijenost, razmetljivost, sporost, a rijetko pozitivni: točnost, snalažljivost. Analiza pokazuje da se utvrđeni stereotipi temeljno povezuju s čovjekovim osobinama, a rjeđe s izgledom (u primjerima s etnonimom Ciganin posrijedi su obje motivacije). Donosimo primjere za uočena obilježja.

3.1. TAMNOPUTOST

Tamnoputost ili crna boja u hrvatskoj se dijalektnoj frazeološkoj građi uglavnom izražava poredbenim frazemima koji kao etnonimsku sastavnicu imaju Cigan, Cegan, Cigo i Ciganka. Potvrđeni su u svim hrvatskim dijalektima, npr. u čakavskome: **črn ko Cigan** • *Črn ko Cigan*. (Tupljak), **crn ka Cigo** • *Cn je kâ Cigo*. (Split), **crn ka {crni} Ciganin** • *Cn je kâ Cigānin*. (Split), **crna ka Ciganka** • *Pitūrāla je vlāsi, sād je cna kâ Cigānka*. (Split); u kajkavskome: **{čren} ko Cegan** • *Pāglej se, sè ko Cègan, kò da se biu na mūrje! čren je ko Cègan. òren se ko Cègan*. (Tršće), **nj kak Cigōn** • *nj je kak Cigōn – tākve je fōjtę*. (Sveta Marija); **na kak Ciganica** • *Tākve je fōjtę – na kaj Ciganica*. (Sveta Marija); u štokavskome: **crn ka {crni} Cigan/Cigo** • *Cn ki (ko) Cigan*. (Dobrinče), *Cn ko Cigan*. (Lovreć), *Cn ki Cigan*. (Otok), **crn ko Cigo** • *Crn je ko Cigo*. (Konavle); *Cn ko Cigo*. (Metković); **crna ko Ciganka** • *Cna ko Cigānka*. (Lovreć), *Cna si ko Cigānka*. (Čišla).

U pojedinim govorima, primjerice splitskome, potvrđene su čak tri inačice: *crn ka Cigo*, *crn ka Ciganin*, *crna ka Ciganka*, a katkad se značenje frazema intenzivira uporabom pridjeva *crni* uz etnonim: npr. **crn ki {crni} Cigan/Cigo** 'tamnopus' • *Cn ki cnī Cigan*. (Otok).

Frazem **crni Cigan** u nekim govorima znači 'bilo tko, makar i loš, bijedan, jadan' • *Uzela bi rae cnog Cigana nek tebe*. (Šibenik), *Vāzela bi rāde cñnog Cigānina nego tēbe*. (Split) ili uz to i 'najneugledniji od ljudi' • *Nēka rōdī pa da je cnī Cigo*. (Lovreć).

Zabilježen je i frazem istoga značenja 'tamnoput', ali različite strukture: **ko da je Ciganka mater** *komu* • *Kò da joj je Cigānka mātēr*. (Lovreć), *Cna je kâ da joj je Cigānka mātēr*. (Split).

Navedeni se frazemi odnose na osobe, i to obaju spolova, no katkad se ta slika prenosi i na predmete, točnije na zagorenu hranu, primjerice u križevačko-podravskim kajkavskim govorima zabilježeni su frazemi značenja 'jako crn, prepečen': **crn kak da ga je Cigan kušnul** • *Krūf je crn kòda ga je Cīgan kūšnul*. (Bakovčice), *Dòk pèēm kràva, ònda mi mǎlo pocnê, vèlīm: Cigān mi ga jê kūšnol*. (Podravske Sesvete), a u govoru Desinića frazem *Tak je crn ko da ga je Cigan kušno*. značenja 'zagorena hrana' pa te frazeme možemo smatrati regionalizmima.

Odnos prema Romima u Europi odavno je obilježen predrasudama, a obično su slike o Romima usmjerene na izgled (koža, neobično odijevanje), način privređivanja (trgovina konjima, gatanje) i izgređničke događaje (džeparenje, krađa) (Šlezak i Šakaja 2012: 1 prema Posavec 2000: 230). Pojedini autori (Kenrick i Puxon 1972, Hancock, 2002 prema Šlezak i Šakaja 2012: 1) smatraju da izvore stereotipa treba tražiti u boji kože te da je tamnoputost uvjetovala kreiranje slike u svijesti zajednice o crnome kao o đavolskome i inferiornome, odnosno smatraju da pridonosi opreci srednjovjekovne kršćanske doktrine svjetla i mraka (tamnoga) i grijeha.

Etnonim Arap također se rabi u frazemima sa značenjem 'tamnoput', ali dosta rjeđe, te je zabilježen u čakavskome dijalektu: **črn kako Arap** • *Bīl je šēsān kad je bīl mlād, onakò črn kākò Ārap*. (Crikvenica) i u štokavskome: **crn ko Arap** • *Crn je ko Arap*. (Konavle), *Cn ko Ārap*. (Metković).

U govoru Konavala zabilježeno je i {**crn**} **ko crni Moro** 'jako crn': *Crn je ko crni Moro*. Etnonim *Moro* romanska je inačica latinskoga *Maurus* (usp. tal., šp. *Moro/moro*) i u antici je bio naziv za stanovnike rimske Mauretanijske (današnje područje sjevernoga Maroka te zapadnoga i srednjega Alžira). U srednjemu vijeku tako su se nazivali islamizirani potomci antičkih Maura koji su u 8. st. osvojili najveći dio Iberskoga poluotoka i razvili bogatu kulturu. U prenesenome značenju *Maurima* ili *Morima* nazivaju se svi muslimani. Starija etimologija izvodila je etnonim *Mauri* od grčkoga pridjeva (ἀ)μαυρός 'nesvijetao, taman, mračan', kojim bi se opisivala njihova tamnija put. Međutim, postoji i mišljenje da je etnonim *Maurus* podrijetlom iz berberskoga jezika (usp. berberski *amur*, *tamurt* 'zemlja, domovina'). U tome slučaju u romanskim su se jezicima ukrstili odrazi grčkoga pridjeva *μαυρός* 'taman' i etnonima *Mauri*.

3.2. NEUREDOST

Neurednost je još jedna od značajka koje se pripisuju Romima zbog uglavnom nomadskoga načina života. To je značenje potvrđeno u frazemima, ponajprije poredbe-nim, koji za sastavnicu imaju etnonime Cigan ili Ciganka.

Frazemi su potvrđeni u čakavskome narječju: **izgledet kej Cigan (Ciganka)** 'biti neuredno, prljavo, neskladno odjeven(a)' • *Izgledet kěj Ćigan*. (Vrbovsko), **zgljedat kako Cigan** 'biti neuredan (prljav)' • *Ćâ dĕla š njîn, zgljĕda kăko Ćigăn*. (Crikvenica) i u kajkavskome narječju: **zgljedeti kak Cigan** 'biti prljav, neuredan' • *Zglĕdaš kăk Ćigân*. (Kloštar Podravski), *Zglĕdi kăk Ćigân*. (Virje), **kak prę Ćigōņj** 'neuredno, prljavo, zapušteno, nepospremljeno' • *Sĕ je řęzmĕteno kak prę Ćigōņj*. (Sveta Marija), **ko p Ceganeh** 'neuredno, prljavo, zapušteno, nepospremljeno' • *Te lĕdi ĩmaju tăku ko p Cegănex*. (Tršće). U štokavskome govoru Lovreća frazem (**bit/živit**) **ko Cigani** ima dva značenja: **1.** živjeti neuredno i **2.** ponašati se nepredvidljivo, čas se voljeti, čas se mrziti • *Ōni su sĭnko ko Ćigani – nōzon jĕdno nă drugō, dōmalo ko da nĭšta nĭje bĭlo*. U istome se govoru neskladan izbor odjeće po bojama također povezuje s načinom odijevanja koji se stereotipno pripisuje Romima: **obuć se ko Ciganka** 'prešareno i neskladno se obući' • *Ōbŭkla se ko Ćigănka*; **roba je komu (šaravita) ko u Ciganke** • *Rōba joj šăravita ko u Ćigănkĕ*.

Jedan vid neuredna ponašanja tematizira i frazem **ciganska posla** koji se odnosi na krađu, prevare, manje sukobe i sl.: *Ma pŭsti, Ćigănskă pōsla!* (Lovreć). Nesređenost i raspuštenost izražavaju se frazemom **ženiti se kak Cigani** (Kloštar Podravski).

Frazem **kak da je ko opal Ciganki z torbe** zabilježen je u kajkavskome govoru Podravske Sesveta u značenju **1.** neuredan, prljav: *Zglĕda kōda da ję Ćigănki s tōrbĕ ōpal.*, **2.** nepoželjan: *Tăkvi so prĕma nĕmu kōda da ję Ćigănki s tōrbĕ ōpal. Tăk mę držiš kăk da sĕm opăla Ćigănki s tōrbĕ, kăk da nĭšt nę vrĕdim*. i **3.** snalažljiv, spretan, vragoljast, živahan, zločest: *Ži ję kăk da ję ōpal Ćigănki s tōrbĕ*. U govoru Kloštra Podravske frazem **opasti Ciganki z torbe** znači samo 'biti snalažljiv, spretan; vragoljast, živahan; zločest': *Ti si ōpal Ćigănki s tōrbĕ*. te može imati i pozitivnu konotaciju.

3.3. LAŽLJIVOST

U svim trima narječjima koncept lažljivosti također je ostvaren frazemima s etnonimima Cigan, Ciganin ili Ciganica. U pozadini frazema zrcale se neke radnje koje im se obično pripisuju, npr. cjenkanje, dugotrajno nagovaranje, gatanje i proricanje budućnosti.

Primjerice u čakavskome je narječju potvrđeno **lagat ka Ciganin** • *Lăžేశ ka Cigănin*, *ko bī ti vīrova*. (Split), u štokavskome **lagat ka Cigan** • *Lăžేశ ko Cigan*. (Čišla), u kajkavskome **lagati kak Cigan** • *Lăžేశ kăk Cigan*. (Bakovčice), *Lăžేశ kăk Cigân*. (Kloštar Podravski), *Lăžē kăk (kô) Cigân*. (Podravske Sesvete), *Năj năvēk lăgati kak Cīgan*. (Vrbovsko), **lagati kak Cigonj** • *Năj mō viērovatj. Ōn tj lăžē kak Cigōn*. (Sveta Marija), **lagati kak Ciganica** • *Lăže kăk Ciganīca*. (Virje), *Znām da lăžేశ kak Cigănica*. (Vrbovec), **lagati kak {šatorna} Ciganica** • *Lăžē kak šatō'rna Cigānica*. (Sveta Marija). Svim je frazemima značenje isto – 'često, stalno lagati'. Značenjem im je bliska i poslovice **svaki Cigo svoga konja hvali** • *Svākī Cigo svōga kōnja hvālī*. (Lovreć, Metković) koja se rabi za neutemeljenu samohvalu.

3.4. NEUMJERENOST U PUŠENJU

Prekomjerno pušenje pripisuje se Turcima i Židovima u svim trima narječjima. U građi je za etnonim Židov potvrđena pejorativna inačica *Čifut*, kojom su se na našim prostorima pogrdno nazivali Židovi za vrijeme Osmanskoga Carstva, a potječe iz turskoga jezika.

Čengiđ (2023: 228) navodi da se podrijetlo frazema **pušiti kao Turčin** može dovesti u vezu s vladavinom osmanskoga sultana Murata IV. koji je bio izrazit protivnik konzumiranja alkohola, kave i duhana (koji su smatrani opasnim drogama) te je sve one koji su se prepustili uživanju kažnjavao, a nerijetko je i sam noći provodio u kontroli Istanbula. Nakon njegove smrti, kao reakcija na restrikcije i surovost, Turci su se pretjerano odali dotad zabranjenim proizvodima.

U štokavskome su narječju potvrđeni etnonimi Turčin i Čifut, a ovjerene su i sinonimne glagolske zamjene, te uz najprošireniji glagol *pušiti* dolaze i glagoli sinonimi *čibučit*, *dimiti*, *purnjat*: **pušit ko Čifut** • *Pūšī ko Čīfut*. (Metković), *Puši ko ifut*. (Opuzen), **pušit ko Turčin** • *Pūšī ko Tūrčin*. (Metković), *Puši ko Turin*. (Čišla), *Pūšī ko Tūrčin*. (Lovreć), **čibučit ko Turčin** • *Čibučī ko Tūrčin*. (Lovreć), **dimiti ko Turčin** • *Dīmīš ko Tūrčin*. (Gala), **purnjat ki Turčin** • *Purnā ki Tūrčin*. (Otok). U kajkavskome su narječju potvrđeni etnonimi Turčin i Ture, vrlo ograničena prostiranja – jedino u goranskim tršćanskim govorima, a uz glagol *pušiti* dolazi i *kaditi*: **kaditi kak Turin** • *Kadī kaj Tūrīn. Pōl plōę zakadī*. (Sveta Marija), **pušiti kak Turčin** • *Pūšī kăk Tūrīn*. (Bakovčice), *Pūšī ko Tūrīn*. (Križevci), *Pūšī kăk Tūrīn, po trī škatūļē na dēn*. (Podravske Sesvete), *Pūšī kăk Tūrīn*. (Virje), *Cēi žīvot pūšī kak Tūrīn i nīš mu nē*. (Vrbovec), **pušet ko Turin** • *Pūše ko Tūrīn*. (Tršće), **pušet ko Turę** • *Pūšeš ku Tūrę*. (Tršće). U čakavskome su narječju potvrđeni etnonimi Turčin i Čifut te glagoli *pušiti* i *fumati*: **pušit kot Turčin** • *pūšit kot Tūrčīn* (Klana), **fumat ko Turčin** • *Fumā ko Tūrčīn*

(Sveta Katarina), *Fùmâš kâ Tùrîn, cîlu si kûu zàdîmija*. (Split), **kjat kot Čifut • Kjaně kot Čifût** (Grobnik).

3.5. NEUMJERENOST U PIĆU

Neumjerenost u piću pripisuje se Rusima zbog njihova običaja pijenja votke. Frazezi s ovim konceptom potvrđeni su u kajkavskim govorima: **piti kak Rus • Kāk Rūs pîjē, sãmo nalēva vû sē**. (đurđevečki govori), **pijan kak Rus • Pîjan kāk Rūs**. (Podravske Sesvete).

Rusi su u percepciji mnogih naroda uvijek pri vrhu ljestvice kad je posrijedi konzumacija alkohola. Smatra se da je ruska ljubav prema alkoholu dokumentirana već u 12. st. u Nestorovu ljetopisu. Prema legendi zapisanoj u Nestorovu ljetopisu, ruski knez Vladimir I. (10. st.) rekao je: „Rusi se raduju kada piju: bez toga ne možemo” te je odabrao kršćanstvo kao novu vjeru za svoje sunarodnjake pogane kad je saznao da islam zabranjuje alkohol. Običaj pijenja votke oblikovao se ipak nešto kasnije. Votka se prvi put spominje u 15. st. u poljskim dokumentima, a prvi spomen votke u Rusiji je u 16. st. i odnosi se na ljekovito piće koje su ruski trgovci uvezli iz Poljske. Narod se postupno naviknuo na alkohol uvođenjem sustava državnih krčmi u 16./17. st. Vlasnici krčmi bili su stimulirani prodavati što više alkohola jer su vlasti dobivale velik prihod od prodaje alkoholnih pića. Kampanje za smanjenje uporabe alkohola u Rusiji krenule su početkom 20. st. kad je car Nikolaj II. uveo potpunu zabranu alkohola.⁴

3.6. BROJNOST

Kad nekoga ima u većemu broju, u frazemima ih se uspoređuje s mnogoljudnim narodima Rusima i Kinezima. Tako u štokavskome nalazimo frazeme: **ima koga kao (ki) Rusa** ‘biti u velikoj količini’ • *Ĭmā nas ko Rūsā*. (Dobrinče), *Ĭmā i ko Rūsā*. (Lovreć), *Ĭmā i ki Rūsā*. (Otok), *Ima i ka (ki) Rusa* (Šibenik). Da se dodatno naglasi nepoželjnost situacije, u jednome se govoru upotrebljava glagol tipičan za životinje: **kotit se ki Rusi • Kôtē se ki Rūsī** (Otok). U kajkavskome je zabilježeno **kak Rusov** ‘jako puno, velik broj osoba’ • *Nîĕgda nas jē za Jādanom na ūtakmîċi f nēdîĕlō bîlō kāj Rūsōf*. (Sveta Marija). U čakavskome nahodimo **ima česa kej Rusi** ‘ima čega mnogo’ • *Ĭma česa kēj Rūsī*. (Vrbovsko), **je hi kako Rusi** ‘ima ih mnogo’ • *U Rāklu je čūda turîsti, jē hī kako Rūsī*. (Rakalj). Frazem **ima koga kao Kineza** pojavljuje se

⁴ https://hr.rbth.com/politics/2017/04/20/otkrivena-tajna-rusa-i-alkohola_746701

u čakavskome i štokavskome: **jema (koga) ka Kinezi** • *Jěma i kâ Kinězi*. (Split), **ima (koga) kao (ki) Kineza** • *Ĭmā i ko Kinézā*. (Metković), *Ĭmā i ki Kinézā*. (Otok).

U nekim pak govorima, kao primjerice u Crikvenici, frazem je uvjetovan prostom, pa se brojnost uspoređuje s Česima, ne zbog mnogoljudnosti češkoga naroda, nego zbog činjenice da su Česi na crikveničkome području dugi niz godina bili najbrojniji turisti: **ima koga kao Čeha** • *Bilo jih je kâko Čěhi*.

Zanimljivo je da frazem *ima koga kao Rusa* u starijoj inačici nije sadržavao etnonim *Rus*, već apelativ *rus* 'vrsta kukca, kućni termit' (Fink-Arsovski 2002: 57). Malo poznati apelativ *rus* (tj. *buba rusa*) zamijenjen je poznatijim istozvučnim etnonimom *Rus* koji je u tome frazemu uobičajen i u standardnome jeziku i u dijalektima. U nekim su inačicama *Rusi* zamijenjeni *Kinezima*, za koje prevladava mišljenje da su najmnogoljudniji narod na svijetu.

3.7. NERAZUMIJEVANJE

Koncept nerazumijevanja ogleda se u frazemima na nekoliko načina. Većina frazema značenje 'praviti se da ne razumije, glumiti nerazumijevanje' povezuje s Englezima: **praviti se Englez** • *Pravi se Englez, neće da svati što ti govoriš*. (Konavle), *Prāvī se Ėnglěz*. (Lovreć, Otok, Šibenik), *Šta se praviš Englez*. (Čišla), *Prāvīš se Ėnglěz*. (Dobrinče), *Nè pravi se Ėnglěz!*. (Dobrinče, Lovreć), **držati se (praviti se) {kak} Englez** • *Držatī se Englēs*. (Virje), *Prāviti sę Englēs*. (Peteranec). Frazemi sa značenjem 'pravi se da ne razumije' u nekim govorima imaju i dodatno značenje 'pravi se da ga se ne tiče, često da bi izbjegao neku obvezu' (križevačko-podravski govori, Split) odnosno 'drži se visoko' (Lovreć). U Splitu se glagol *praviti se* zamjenjuje sinonimom *činit se*: **činit se Englez** • *Štā se inīš Englěz, dōbro znāš štā ōu rě*. (Split); a u kajkavskom *delati se* **delati se Englez** • *Delati se Englez*. (Desinić) ili *držati se*: **držati se Englez** • *Držī sę Englěz*. (Podravske Sesvete). U jednome se govoru osim Engleza u navedenome značenju 'pravi se da ne razumije' osoba povezuje i s Rusima: **delati se Rus** • *Nāj sę dēlati Rūs*. (Peteranec).

Frazem [**sidit**] **ka Turin na prediku**, kako je navedeno u literaturi, znači 'ne razumjeti o čemu se govori, prisustvovati bez razumijevanja' • *Nīsân tija njęga pòzvāt, ōn bi dōša kâ Tūrīn na prēdiku i nè bi razūmija o èmu gòvōrimo*. (Split). Motiv tomu frazemu vidimo ne samo u jezičnoj nego i u vjerskoj prepreci jer se *predika* odnosi na propovijedanje na svetoj misi, a Turci su dugo u našim krajevima bili sinonimno ime za muslimane (usp. za *nevolju* i *Turčine kume* 'kad je teška situacija, prihvaćamo pomoć i onih kojima nismo bili skloni, koji su naša suprotnost').

U hrvatskome standardnom jeziku nerazumljivost se izražava i pridjevima kineski,

španjolski (npr. *španska sela, to je meni kineski, zar govorim kineski pa ne razumiješ*), za što u prikupljenoj građi nismo našli primjere.

3.8. ŠKRTOST

Stereotip škrtosti odražen je u frazemima svih triju narječja, ali se, za razliku od ostalih koje smo u ovome radu naveli, primarno odnosi na žitelje susjednoga kraja ili regije s kojima smo u kontaktu, a ne na pripadnike drugih naroda.⁵ Stoga možemo reći da je motiviranost ovih frazema neposrednije iskustvo. Tako se u južnim krajevima škrtost pripisuje Bračanima: **škrt ko Bračanin** 'jako škrt' • *Škt ko Bráčanin*. (Koma-zini), **škrt ka Bračanin** • *Škřt je kâ Bráànin, nêš òd njêga ništa dòbīt* (Split). U sjevernim su krajevima to Podravci: **škrt kak Podravec** • *Škřt ko Pòdravec*. (Križevci). Rijedak primjer vanjskoga etničkog stereotipa zabilježen je u kajkavskome govoru Svete Marije, gdje se škrtost pripisuje Židovima: **skopi kak Židov** • *Němate pŕòjma kak jě těškò živětj z ŭònëm kòj jě skòpì kak Židòf* (Sveta Marija).

U standardnome se jeziku škrtost pripisuje i Škotima: **biti škrt kao Škot**.

Sam koncept škrtosti obično pripisuju bogatiji onima manje imućnima, koji su prisiljeni racionalno upotrebljavati svoje resurse, kao što su to primjerice ljudi s otoka.

3.9. LIJENOST

Osobina lijenosti u općemu se jeziku pripisuje jednome susjednom narodu – Crnogorcima, čemu svjedoče i brojni vicevi te frazem **lijen kao Crnogorac**.

Osobina lijenosti koja se pripisuje Crnogorcima posebno je zastupljena u vicevima pa su tako u korpusu od 29 viceva o Crnogorcima zabilježenima u bosanskome jeziku 23 vica o njihovoj lijenosti (Šehović i Durmišević 2023), a nesumnjivo bi ih gotovo jednako bilo i u hrvatskom.

Postoji pretpostavka da su Crnogorci prozvani lijenima jer su do 20. stoljeća bili uobičajeni pljačkaški pohodi crnogorskih brdskih plemena, pa je nastao stereotip da Crnogorci pljačkaju tuđe umjesto mukotrpna rada na zemlji. Uz to crnogorska klima i kamen znatno otežavaju ili onemogućavaju rad na zemlji (usp. Bedlek 2020: 75).

S obzirom na navedene podatke i motivaciju, pomalo začuđuje što je frazem potvrđen samo u jednome štokavskom govoru: **lin ka Crnogorac** • *Lîn je ki Crnogórac* (Otok).

⁵ Iz gledišta Hrvatske i Hrvata pripisivanje osobina stanovnicima nekoga hrvatskoga grada, pokrajine ili otoka (u ovom slučaju Bračani i Podravci) ubraja se u autostereotipe (stereotipe koje imamo sami o sebi). Ipak, s obzirom na to da je i tu riječ o etnicima, možemo ih smatrati etničkim stereotipima.

3.10. TOČNOST

Koncept točnosti u frazemima se povezuje s točnošću i preciznošću švicarskoga sata: **točan (tačan) ko švicarski sat** 'u uvijek je na vrijeme tko, točan' • *Ko naš Mihael, on ti je tačan ko švicarski sat.* (Konavle). *Tăčan ko švīcarskī sāt.* (Komazini), **točan ki švicarski sat** • *Ėvo ga, tōčan ki švīcarskī sāt.* (Otok), a u građi je zabilježen samo u štokavskim govorima. Motivaciju za takav frazem nalazimo u ugledu koji švicarska preciznost i obavljanje posla na vrijeme općenito uživa na mnogim područjima života i djelatnosti (npr. točnost njihovih vlakova), a izrada kvalitetnih satova posebno je tipična upravo za Švicarsku.

3.11. SPOROST/DUGOTRAJNOST

U frazemima se sporost ili dugotrajnost radnje ističe pridjevom *vlaški*. Uobičajena sintagma je *vlaška mlada*: **spremati se kao vlaška mlada** 'spremati se vrlo dugo i sporo' • *Spremat se kej vlaška mlada.* (Vrbovsko), **spravljat se kako vlaška mlada** 'spremati se vrlo dugo i sporo' • *Sprāvljā se kāk vlāškā mlādā.* (Crikvenica), **spremat se ka vlaška mlada** 'sporo i dugo se spremiti' • *Požūrī se, sprēmaš se kâ vlāška mlāda.* (Split), **spravlјati se (spremati se, slagati se i sl.) kak {vlaška} mlada na {venčanje}** 'nevoljko se, polagano spremiti' • *Sprāvlāš se kāk vlāška mlāda.* (Kloštar Podravski). Takvi su frazemi potvrđeni u svim trima narječjima.

Motiv tomu frazemu mogao bi biti u dugotrajnim višednevnim svadbama među Vlasi-ma/vlasima koji su zahtijevali i dugotrajno spremanje odnosno presvlačenje mladenke.

Za dugo je razdoblje u Splitu zabilježeno **vlaška godina** • *Prōšla je vlāška gōdina òkā(d) se nīsmo vīdili.*

Osim dugotrajna spremanja *vlaškoj mladoj* pripisuje se i ukočenost u frazemu **stat ka vlaška mlada** 'stajati (držati se) ukočeno, nepomično', često i zbog stidljivosti ili suzdržanosti • *Štā tōt stojīš kâ vlāška mlāda?* (Split).

U štokavskim govorima Imotske i Cetinske krajine *Vlaj* se pojavljuje i u kontekstu nagla i oštra napada na koga, a kontekst kolca upućuje na naglu čud i primitivnost: **napasti (navaliti na) koga ko Vlaj s kocon** • *Nāpā ga je ko Vlāj s kócon.* *Navālio na nj ko Vlāj s kócon.* (Lovreć, Otok, Gala).

Naziv odnosno ime vlah/Vlah ima dugu i složenu povijest. Pretpostavlja se da je u slavenskome *Vlah* posuđenica iz germanskoga *walhs* i da su njome ranosrednjovjekovni Slaveni u jugoistočnoj Europi nazivali svoje romanske susjede, koji su većim dijelom bili pastiri i pokretljivi stočari (Botica 2007: 63). U srednjemu vijeku *Vlasi* su bili pravna kategorija, a danas naziv *Vlah* u sebi obuhvaća vjersku, dijalektnu,

geografsku i socijalnu odrednicu. Katolicima su Vlasi pravoslavci, muslimanima su Vlasi i katolici i pravoslavci; kajkavcima i čakavcima Vlasi su doseljeni štokavci. Otočanima su Vlasi oni s kopna ili iz unutrašnjosti otoka; onima s kopna Vlasi su oni iz zaleđa, onima iz zaleđa Vlasi su oni dublje u unutrašnjosti. Kao socijalna kategorija Vlasi su stočari i pastiri, odnosno seljaci iz dalmatinskog zaleđa (Botica 2007: 65; Kolbas 2013: 37). Bez obzira na to na koga se odnosi, Vlah redovito ima negativnu konotaciju: došljak (u gradu), seljak, neuk, primitivan, sirov itd. (Botica 2007: 65).

3.12. SMRAD

U štokavskome govoru Komazina, u kajkavskome govoru Gornje Šemnice te u križevačko-podravskim govorima Židovima se u frazemima pripisuje i smrad: **smrdjeti kao Čifut**: *Smdī ko Čifut*. (Komazini), **smrdeti kak Čifut** 'jako smrdjeti': *Smrdī kāk ifut*. (Gornja Šemnica), *Smrdī kāk ifut*. (Podravske Sesvete), *Smrdi kāk ifut*. (Virje).

4. ZAKLJUČAK

Raspodjela stereotipnih koncepata prema etnonimima potvrđena u našoj građi pokazuje s kojim je etničkim skupinama na hrvatskome prostoru bilo više kontakata. Najviše stereotipa obilježava Rome i Turke, a slijede Rusi i Židovi. Romima se pripisuje *tamnoputost*, *neurednost*, *povodljivost*, *dosađivanje*, *laganje*, *spretnost*, Turcima *povodljivost*, *nerazumijevanje*, *laganje*, *pušenje*, *psovanje*, Rusima *rastrošnost*, *brojnost*, *nerazumijevanje*, *pijenje*, Židovima *škrtost*, *pušenje*, *smrdljivost*, Kinezima i Česima *brojnost*, Englezima *nerazumijevanje* i *distanciranost*, Crnogorcima *lijenost*, Arapima *tamnoputost*, Vlasima *sporost* i *divlja ćud*.

Katkad je potvrđen samo jedan etnonim za jedan stereotip (*pušiti ko Turčin*), a katkad više etnonima (npr. *ima koga ko Rusa/Kineza*) za jedan stereotip. Većina stereotipa povezuje se sa samo jednom etničkom skupinom, i to onom s kojom su govornici bili u kontaktu u svojoj povijesti. Manji broj koncepata odnosi se na više od jedne etničke skupine, to su: nerazumijevanje (Turci, Rusi, Kinezi, Englezi, Španjolci), brojnost (Rusi, Kinezi, Česi), škrtost (Židovi, Bračani, Podravci), povodljivost (Cigani, Turci), laganje (Cigani, Turci), pušenje (Turci, Židovi).

Istraživanje je pokazalo da je bez obzira na dijalektne i prostorne razlike među hrvatskim narječjima većina etničkih stereotipa zajednička cijeloj jezičnoj zajednici. Razlike koje se pojavljuju odraz su specifičnosti pojedinih sredina i uloga koje su u njima igrali ili još uvijek igraju pripadnici nekoga naroda.

Pokazuje se da su za nastanak etničkih stereotipa u frazemima ključna dva elementa. Prvi je element ono što koji narod obilježava na općoj, objektivnoj, razini, za koju ne mora postojati osobno, blisko iskustvo, kao što je to npr. brojnost za Ruse i Kineze. U tome se slučaju možemo pitati jesu li posrijedi pravi stereotipi ili samo frazeološko prenošenje provjerljive općepoznate činjenice. Drugi je element ono što se nekomu narodu pripisuje na temelju doživljenoga ili dovoljno bliska posrednoga iskustva (obično negativna) s nekim njegovim pripadnicima, kao što je to slučaj s Turcima i Romima na ovome području.

Kao što je to slučaj i u drugim jezicima, etnonimski su stereotipi u frazemima češće negativno intonirani. Dio njih može pritom izražavati i određene simpatije prema uočenim nedostacima drugih (npr. lijenost) i gledanje na njih kao na svojevrsnu determiniranost kojoj pripadnik toga naroda ne može umaći sve kad bi i htio. Dakako, ima i frazema koji sadržavaju etnonimsku sastavnicu, ali ne odražavaju stereotip (npr. *kud svi Turci, tud i mali Mujo*), no njima se ovdje nismo bavili.

Također valja reći da su izdvojeni frazemi većim dijelom odraz nekadašnjih kolektivnih iskustava, za koja današnjemu govorniku nedostaje motivacije pa lako prepoznaje njihovu stereotipnost (npr. frazemi s Turcima i Židovima), no ipak se njima služi kao naslijeđenim obrascem, što pokazuje i da su stereotipi vrlo postojani u vremenu (usp. Lewis 2007). Ima međutim i frazema u kojima se stereotipi održavaju (a nastaju i novi) na temelju suvremenih pojedinačnih iskustava (npr. frazemi s Romima ili Česima). Frazemski fond hrvatskih dijalekata po broju etnonima nije velik, što je zacijelo rezultat povijesnih okolnosti. Priljevom većega broja stranoga stanovništva mogli bi nastati i novi stereotipi koji će se možda odraziti u frazemscome fondu, kao što se dogodilo u nekim zapadnoeuropskim jezicima.

S formalne strane uočavamo većinsku upotrebu jedninskoga oblika etnonima u muškom rodu (koji je univerzalan) osim u značenju brojnosti koja neminovno donosi etnonim u množinskome obliku. Zabilježeni ženski etnonimi su samo *vlaška mlada* i *Ciganka*.

Ovo istraživanje ima i svoja ograničenja. Ponajprije treba reći da su primjeri na temelju kojih je načinjena analiza prikupljeni iz dostupnih vrela (dijalektnih frazeoloških rječnika i opisa govora) kojih još uvijek nije dovoljno da bismo mogli steći potpunu sliku o stereotipnim frazemima u svim trima narječjima. Kao što je o slučaj i s ostalim frazemima, rijetko se jedan ispitanik može sjetiti svega što bi se u pojedinoj govornici reklo pa je moguće da je i obrađivačima koji frazem promakao, no s druge strane, kad je frazeologija posrijedi, govornici, napose oni srednje i mlađe dobi, skloni su preuzimanju obrazaca iz standardnoga jezika, uz veću ili manju jezičnu prilagodbu te je isprepletenost dvaju sustava neizbježna.

Usto treba istaknuti da iznesena motivacija za nastanak pojedinih frazema ne mora

biti točna, ona je djelomice preuzeta iz literature, a dijelom je ishod naših razmišljanja.

Iduće faze našega istraživanja trebale bi uključiti druge vrste stereotipa u frazemima kao što su oni na temelju spola, dobi, vjerske ili regionalne pripadnosti.

IZVORI

Popis punktova

Bakovčice = Maresić i Menac Mihalić 2008

Crikvenica = Kovačević i Bašić 2012 i terenski podatci (Martina Bašić)

Čišla = Menac-Mihalić 2005

Desinić = Ocvirk 2020

Dobrinče = Menac-Mihalić 2005

Đurđevac = Bašić i Malnar Jurišić 2021

Gala = Menac-Mihalić 2005

Gornja Šemnica = terenski podatci (Ivana Oraić Rabušić)

Grobnik = Lukežić i Zubčić 2007

Klana = Bratović 2016

Kloštar Podravski = Maresić i Menac Mihalić 2008

Komazini = Vukša Nahod i Nahod 2015 i terenski podatci (Perina Vukša Nahod)

Konavle = Mihaljek 2022

Križevci = Maresić i Menac Mihalić 2008

Lovreć = Bošnjak 2004 i terenski podatci (Tomislav Bošnjak Botica)

Metković = terenski podatci (Perina Vukša Nahod)

Opuzen = Menac-Mihalić 2005

Otok = Menac-Mihalić 2005 i terenski podatci (Tomislava Bošnjak Botica)

Peteranec = Maresić i Menac Mihalić 2008

Podravske Sesvete = Maresić i Menac Mihalić 2008

Rakalj = Percan 2017

Split = Menac-Mihalić i Menac 2011

Sveta Katarina = Lovrinić 2022

Sveta Marija = Frančić i Menac-Mihalić 2020

Šibenik = Menac-Mihalić 2005

Tršće = Malnar Jurišić 2023 i terenski podatci (Marija Malnar Jurišić)

Tupljak = Stranić 2019

Virje = Maresić i Menac Mihalić 2008

Vrbovec = Maresić i Menac Mihalić 2008

Vrbovsko = Matešić 2007

LITERATURA

- BEDLEK, Katarina. 2020. *Stereotipi i predrasude u hrvatskoj frazeologiji*. Diplomski rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- BOŠNJAK, Tomislava. 2004. *Semantička obilježja frazema u govoru Lovreća*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- BOTICA, Ivan. 2007. „Vlah i vlah – nekoć i danas”. *Jezik i identiteti*. Ur. Jagoda Granić. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku: 61–69.
- BRATOVIĆ, Martina. 2016. *Strukturna analiza poredbenih frazema mjesnoga govora Klane*. Završni rad. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- CRNIĆ NOVOSEL, Mirjana i Maja OPAŠIĆ. 2014. „Prilog kontrastivnoj analizi hrvatskih i makedonskih frazema s onimskom sastavnicom”. *Zbornik IV. međunarodnoga skupa Makedonsko-hrvatske književne, jezične i kulturne veze*. Ur. Maja Jakimovska-Tošić. Skopje: Institut za makedonsku književnost: 281–297.
- ČENGIĆ, Nermina. 2023. „Frazeme u italijanskom jeziku motivirane etnokulturnim stereotipima”. *Etnokulturni stereotipi u slavenskim, germanskim, romanskim i orijentalnim jezicima: sličnosti i razlike u percepciji Drugoga: zbornik radova sa međunarodne lingvističke konferencije, Sarajevo 23.-24. 3. 2023*. Ur. Amela Šehović. Sarajevo: Slavistički komitet: 221–237.
- FINK-ARSOVSKI, Željka. 2002. *Poredbena frazeologija – pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.
- FRANČIĆ, Anđela i Mira MENAC-MIHALIĆ. 2020. *Rječnik frazema i poslovice međimurskoga govora Svete Marije*. Zagreb: Knjigra.
- HE = *Hrvatska enciklopedija*. URL: <https://enciklopedija.hr> (3. 6. 2024.).
- HUDEČEK, Lana. 2021. „Rječnik i stereotipi – Kakva je plavuša u Mrežniku?” *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 47(2): 511–539.
- HUDEČEK, Lana i Milica MIHALJEVIĆ. 2020. *Knjižica sažetaka s Okrugloga stola Rječnik i stereotipi*. URL: <http://ihjj.hr/mreznik/uploads/c59b800462a-c13e458f8f17ab5430f59.pdf> (10. 9. 2024.).
- IVANETIĆ, Nada i Ute KARLAVERIS-BREMER. 1999. „Onimijski frazemi i konceptualizacija svijeta”. *Suvremena lingvistika* 47–48: 131–142.
- KOLBAS, Irena. 2013. *Vic o plavuši. Stereotipi u kojima živimo*. Katalog izložbe. Zagreb: Etnografski muzej.
- KOVAČEVIĆ, Barbara i Martina BAŠIĆ. 2012. „Crikvenički poredbeni frazemi i njihovi ekvivalenti u hrvatskome jezičnom standardu”. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38(2): 357–384.
- LAZIĆ, Darija i Ana MIHALJEVIĆ. 2021. „Društveni stereotipi u hrvatskim rječnicima u

- dijakronijskoj i sinkronijskoj perspektivi". *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 47(2): 541–582.
- LEWIS, Kristian. 2007. „Ima ih ko Kineza.' Etnički stereotipi u hrvatskoj frazeologiji". *Vijenac* 359. URL <https://www.matica.hr/vijenac/359/ima-ih-kao-kineza-5262/> (10. 9. 2024.).
- LOVRINIĆ, Ines. 2022. *Konceptualna analiza poredbenih frazema u govoru Svete Katarine*. Diplomski rad. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- LUKEŽIĆ, Iva i Sanja ZUBČIĆ. 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*. Rijeka: Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine.
- MALNAR JURIŠIĆ, Marija. 2023. *Frazeologija govora Tršća u Gorskom kotaru s opisom govora i rječnicima*. Čabar: Ogranak Matice hrvatske u Čabru.
- MARESIĆ, Jela i Mira MENAC-MIHALIĆ. 2008. *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- MATEŠIĆ, Mihaela. 2007. Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga. *Fluminensia* 19(1): 143–161.
- MENAC-MIHALIĆ, Mira. 2005. *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj: s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga.
- MENAC-MIHALIĆ, Mira i Antica MENAC. 2011. *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- MIHALJEK, Lucijana. 2022. *Frazeologija govora Konavala*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- OČVIRK, Đurđica. 2020. *Frazeološki opis čovjeka u desiničkom govoru*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- PERCAN, Romana. 2017. *Frazeološki rječnik Raklja*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- PERINIĆ LEWIS Ana i Kristian LEWIS. 2021. „Stereotipni nazivi za otočane te stanovnike priobalja i njegova zaleđa u rječnicima hrvatskoga jezika". *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 47(2): 583–606.
- POPOVIĆ, Ana. 2015. *Etnički stereotipi u bugarskoj frazeologiji*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Rječnik i stereotipi*. 2020. Knjižica sažetaka. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. URL: <http://ihjj.hr/mreznik/uploads/c59b800462ac13e458f8f17ab5430f59.pdf> (20. 9. 2024.).
- SKOK, Petar. 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. II. Zagreb: JAZU.
- STRANIĆ, Sanja. 2019. *Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru*

- Tupljaka*. Diplomski rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- ŠEHOVIĆ, Amela i Elma DURMIŠEVIĆ. 2023. „Etnokulturni stereotipi u vicevima na bosanskom jeziku”. *Etnokulturni stereotipi u slavenskim, germanskim, romanskim i orijentalnim jezicima: sličnosti i razlike u percepciji Drugoga: zbornik radova sa međunarodne lingvističke konferencije, Sarajevo 23.-24. 3. 2023.* Ur. Amela Šehović. Sarajevo: Slavistički komitet: 113–134.
- ŠLEZAK, Hrvoje i Laura ŠAKAJA. 2012. „Prostorni aspekti socijalne distance prema Romima”. *Hrvatski geografski glasnik* 74(1): 91–109.
- VUKŠA NAHOD, Perina i Bruno NAHOD. 2015. „Frazeologija mjesnoga govora Komazina”. *Lingua Montenegrina* 16: 41–80.

ETHNIC STEREOTYPES IN THE CROATIAN DIALECT IDIOMS

PERINA VUKŠA NAHOD
DUBRAVKA IVŠIĆ MAJIĆ
TOMISLAVA BOŠNJAK BOTICA

ABSTRACT

Idioms are an inexhaustible source for analysing human perception of the world and one's relationship to it. In this context, a high frequency of negatively connoted idioms is often observed. Analyses usually focus on differences among national idioms, while dialectal idioms are treated only marginally. Previous phraseological research has confirmed that many idioms reflect a large number of prejudices and stereotypes. Some of these stereotypical phraseological units are attested in several languages – some only in a single language, and others only in a particular dialect or local speech. Although interest in the study of stereotypes in individual dialects has been increasing in recent years, a comprehensive description of ethnic stereotypes across all Croatian dialects is still lacking. Therefore, the aim of this research is to examine the available dialectal phraseological material from all three Croatian dialects: Kajkavian, Čakavian, and Štokavian. The material was collected in two ways: by excerpting idioms from available written sources in which ethnic stereotypes are attested, as well as through field research. The analysis sought to determine which ethnonyms are the most frequent, which are attested in idioms of all three Croatian dialects, which are specific to a particular local speech, and which stereotypes prevail. The results have shown that, regardless of dialectal and spatial differences among Croatian dialects, most ethnic stereotypes are shared by the entire speech community. The differences that do appear reflect the specific characteristics of individual communities and the roles that members of certain ethnic groups have played or continue to play within them.

KEYWORDS:

stereotypes, phraseology, dialects, Štokavian dialect, Kajkavian dialect, Čakavian dialect